

117

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 2 / ÅRGÅNG 19 / MAJ 1944

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

UPPSATSER

	Sida
<i>Adell, A.</i> : Tre små tidegårdshymner	2
—»— Kollektböner	6
—»— Rumskullahandskriften	91
—»— Nyutkommen litteratur	123
<i>Cnattingius, B.</i> : Sveriges Konsthistoria	46
—»— Bohusläns kyrkliga konst	130
<i>Johnsson, Inga</i> : 6 allm. svenska kyrkosångshögtiden	135
<i>Lindhagen, L.</i> : Båstad	61
<i>Lindquist, D.</i> : Om böneakten efter predikan	15
—»— Een Klage Psalm	51
—»— En psalmbok från 1600-talet	76
—»— Förarbetet till 1793 års handboks-förslag	117
<i>Lysander, A.</i> : Båstad	64
<i>Peters, K.</i> : Ecclesia orans	34
—»— Gregoriansk sång, förr och nu	77
<i>Peters, K.</i> och <i>Runbäck, L.</i> : Kompositioner och uppsatser av Albert Runbäck	67
<i>Rosendal, G.</i> : Den svenska tidegården	113
<i>Salvén, E.</i> : En förnämlig sakristia	10
—»— Ett tilltalande bisättningsrum	129
<i>Swenje, O.</i> : Förslag till psalmvalslista	43
Meddelande om Laurentius Petri Sällskapet	32, 55, 109
Meddelande om KSV	31

RECENSIONER

ANMÄLD LITTERATUR

	Sida		Sida
<i>Adell, A.</i> och <i>Peters, K.</i> : Den svenska tidegården	113	Bekännelseskriterna, Svenska kyrkans	123
<i>Askmark, R.</i> : Svensk prästutbildning	126	<i>Forkman, G.</i> : Gudstjänst och församlingsstyrelse	128

	Sida		Sida
<i>Giertz, B.</i> : Kyrkofromhet	128	<i>Lundin, H.</i> : Baazius' kyrkliga reformprogram	126
<i>Hellerström, A. O. T.</i> : Högmässan	128	<i>Nygren, A.</i> : Romarbrevet	124
—: De svenska gudstjänstböckerna	128	<i>Nystedt, O.</i> : När dagen börjar ...	128
<i>Johansson, N.</i> : Det urkristna nattvardsfirandet	125	<i>Odeberg, H.</i> : Korintierbrevet ...	125
<i>Jonæ, A.</i> : Hjulsjö kyrkas jubileumsskrift	55	<i>Olsson, B.</i> : Från Martin Luther till Lidman	127
<i>Lindblom, A.</i> : Sveriges konsthistoria	46	—: Anders Elfving	139
<i>Linderoth, Fr. och Nordmark, S.</i> : Den svenska kyrkan	128	<i>Roosval, J. och Gardell, S.</i> : Bohusläns kyrkor	
<i>Lindquist, D.</i> : Hovförsamlingens liturgiska tradition	127	<i>Rudberg, Y.</i> : Kyrkoåret	125
		<i>Strömberg, B.</i> : Magister Mathias och fransk mendikantpredikan	126
		<i>Wifstrand, A.</i> : Andlig talekonst	53
		<i>Vikrot, K.</i> : Rösten	138

ANMÄLD MUSIK

	Sida		Sida
<i>Andersson, R.</i> : Huru ljuvliga äro icke dina boningar	141	<i>Olson, D.</i> : Vid evighetens brunnar	141
<i>Arcadelt, J.</i> : O kom Guds Ande	140	—: Den signade dag	57
<i>Bach, J. S.</i> : Av djupets nöd	141	—: Du pärla skön	141
<i>Bruckner</i> : Helgonen	140	<i>Olsson, O.</i> : Tre bröllopspsalmer	140
<i>Buxtehude, D.</i> : Herzlich tut mich verlangen	111	<i>Roman, J. H.</i> : Partita c moll ...	111
—: Att du Jesu vill mig höra ...	111	<i>Runbäck, A.</i> : Modulationer	54
<i>Hammarström, H.</i> : Långfredag ...	140	<i>Salonen, S.</i> : Förlän oss Gud	140
Koralförspel från Sveriges stormaktstid	112	<i>Thyrestam, S.</i> : Tre motetter ...	112
<i>Lindberg, O.</i> : Gammal fäbodpsalm	142	—: Johannes såg så klar en syn	112
<i>Nyvall, J.</i> : Kärlek av höjden	112	—: O du vår Herre Jesu Krist ...	112
<i>Olson, D.</i> : Var hälsad sköna morgonstund	58	<i>Wikander, D.</i> : En jungfru födde ett barn i dag	141
		<i>Vittoria, Th.</i> : Hosianna	140

SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i mars, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 101 11. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Gotländsk dopfunt (bild). — Kyrkoherde K. Peters, Söndrum: Ecclesia
onns. — Intendent B. Cnattingius, Linköping: Sveriges konsthistoria. — Pastor Ove Swenje, Hälsingborg:
Förslag till psalmlista. — Docent D. Lindquist, Lund: Een klage Psalm. — Recensioner, Laurentius Petri
Sälskapet.

Bo Wedrups Orgelbyggeri

FIRMA ORGELTJÄNST

U p p s a l a

Linnégatan 5 a - Tel. 363 57

Allenast ett

En bok om tro

av

KURT NYSTRÖM

Pris 3:50 + oms.

C. W. K. GLEERUP, LUND

Doktors- avhandlingar

tryckas perfekt å

Skånska Centraltryckeriet

Grönegatan 14

Lund. Tel. 10275

Gods idéer

TECKNING RETUSCH
KLICHEER SKYLTA

KÖHLERS KLICHE-

Malmö ANSTALT
ST. NYGATAN 54

Tel. 16734, 10842

*Gotländsk dopfunt.
Tillskriven "Majestatis".*

Ecclesia orans

I den kristna konsten möter man stundom bilden av en kvinna med blicken riktad uppåt och armarna sträckta mot höjden. Det är tydligt att hon beder. Hon symboliserar den bedjande kyrkan — Ecclesia orans.

Kristi kyrka är en bedjande kyrka. »I skolen ösa vatten med fröjd ur frälsningens källor,» säger prof. (Jes. 12:3). Kyrkan känner dessa frälsningens källor; hon känner ock deras livgivande vatten; hon dricker därav med fröjd. Men hon vet ock att bönen är det viktigaste av de ämbär med vilka detta frälsningens vatten måste ösas.

Bönen hör till det centralaste i kristendomen. Bönen är den kristna trons högsta livsytring. En berömd religionsfilosof har rent av definierat religionens väsen såsom detta att vara hjärtats bön. Ju innerligare och djupare kristendomen uppleves, dess innerligare och djupare blir människans böneliv. Den som kunde ransaka en människas böneliv, kunde ock ransaka hennes kristendomsliv över huvud. Och vi kunna lätt utvidga satsen så: den som vill bedöma kristendomslivet inom kyrkan, han måste framför allt undersöka hennes böneliv.

Kraftig bön — kraftigt andeliv; dålig bön — dåligt andeliv, det är en av lagarna i den Helige Andes värld. »Vadhelst I bedjen om i mitt namn, det skall jag göra,» lovar vår Frälsare sina lärjungar.

»I bedjen, men I fån intet, ty I bedjen illa,» säger aposteln Jakob till sina läsare. Så stor är skillnaden mellan bön och bön.

Det är emellertid inte bönen i allmänhet, som nu skall sysselsätta oss. Utan det är den del av bönen som vi kunna kalla kyrkans bön. Det är den bön som kyrkan, Kristi brud, frambär i sin himmelske brudgums namn till den himmelske Fadern. Vi lämna bönekammaren och gå upp i helgedomn för att lyssna på kyrkan när hon beder.

Det är visserligen sant att vad vi då få höra är bara en av kyrkans församlingar, kanske t. o. m. en mycket fåtaligt församlad.

Men de enskilda församlingarna äro blott lemmar i Kristi kropp. Var för sig utgöra de intet helt. I Kristus åter äro de en levande enhet. Denna enhet är så innerlig att Paulus kan säga: »Om en lem lider, så lida de andra lemmarna med den.» Ha vi icke lika stor rätt att säga: Om en lem beder, så bedja alla de andra lemmarna med den. Om en lem beder, så beder hela kroppen. När därför en kyrkans församling, samlad i Frälsarens namn beder, då beder hela Kristi kyrka i denna församling och med denna församling. Om denna församling än skulle vara fåtalig — vad betyder det. Kristus har inte knutit sin närvaro vid något visst antal. Han säger fastmera: var två eller tre äro församlade i mitt namn, där är jag mitt ibland dem.

Funnes inte en sådan inre, mystisk förening, skulle vi icke kunna bekänna vår tro på *en*, helig, *allmännelig* kyrka. På denna gemenskaps förhandenvaro behöva vi ej tvivla. Gud give blott att vi kände mera därav, på det att vår tro därav måtte förökas, vår kärlek livas och vårt hopp styrkas.

Av det sagda framgår att det inte ens är alla böner som bedjas i templet som vi skola tala om. Vi kunna nämligen bedja såsom enskilda människor även i templet. Men även dessa böner lämna vi. Det är de böner kyrkan frambär såsom kyrka, såsom Kristi brud, som skola sysselsätta oss.

Vi kunna sammanfatta alla dessa i kyrkans namn framburna böner under en gemensam beteckning: den liturgiska bönen. I den liturgiska bönen möter oss den bedjande kyrkan.

Är nu den liturgiska bönen verkligen en bön? Om jag inte missar mig har Kierkegaard talat mycket föraktfulla ord om dessa av prästerna vid altaret rabblade böner och värderat en enda liten hjärtesuck långt mera än tusentals sådana där officiella böner. Och många äro de som ha delat och alltjämt dela denna uppfatt-

ning. Även från kyrkligt sinnade människor får man ideligen höra sådana tankar, då fråga blir om den bön som i alldeles särskild mening kan kallas kyrkans bön, tidegården. Alldeles speciellt är det ofta återkommande Gloria Patri föremål för en kritik från denna synpunkt. Vartill tjänar detta rabblande? Man tänker sig tillbaka till någon kyrka där man hört prästen slarvigt rabbla upp de föreskrivna böneformulären och där man sett en fåtalig församling sitta förströdd utan att höra på och än mindre synbart deltaga i bönen. Och kanske har man ett livligt minne av hur lite man själv var med. Man satt där visserligen men tankarna voro fjärran. Kanske har man rent av många sådana minnen, och man påstår därför: den liturgiska bönen är ingen verklig bön. Kyrkan kan icke bedja.

Det är tillräckligt att peka på en enda omständighet för att visa att kyrkan verkligen kan bedja och beder, att sålunda den liturgiska bönen är verklig bön. Det är kyrkans själva existens. Kunde hon inte bedja, så kunde hon heller inte existera, lika litet som kroppen kan leva utan att andas.

Beder åter kyrkan så som hon skulle bedja? Vi få nog tyvärr erkänna att det brister åtskilligt i hennes böneliv. Vadhelst I bedjen om i mitt namn, det skall jag göra, lydde Frälsarens löfte. En kyrka som vårdade sitt böneliv så som hon skulle, måste på grund av detta löfte vara utomordentligt rikt benådad. Den svenska kyrkans tillstånd låter oss förstå, att hennes bön varken är så flitig, så ihärdig eller så brinnande som den skulle vara. Det berättas från en av våra större städer att i en församling en av prästerna föreslog sina ämbetsbröder att en gång i veckan kl. 1 samlas till gemensam bön i kyrkan, om i tidegårdens form eller annan form vet jag inte. Då svarade en av kollegerna, en annars mycket dugande präst: käre broder, vi har väl viktigare ting att syssla med. Det är tyvärr så att många både lekmäns och prästers ideal är den *beställsamma* kyrkan, under det att kyrkans idealgestalt alltid måste vara den *bedjande* kyrkan.

*

Vi ha framhållit att bönen är något av det centralaste i kristendomen. Tänka vi särskilt på vårt gemensamma gudsumgänge, så torde vi kunna säga, att det kretsar kring trenne brännpunkter: ordet, nattvarden och bönen. I ordet och nattvarden talar Herren till oss, i bönen vi till honom. Borde icke åt vart och ett av dessa

moment tillerkännas ungefär lika utrymme i vår gudstjänst? Intet av de tre kan eller får försummas utan att kyrkan lider. Att kyrkan lider, om ordet försummas behöver icke här sägas. Att kyrkan lider om nattvarden försummas behövde däremot talas så mycket mera om. Men därtill ger inte vårt ämne anledning. Blott det må sägas att om nattvarden försummas så kan väl skapas en nykter och förståndsmässig kristendom, men en kristendom som icke förstår att det djupaste i gudslivet är utsägbart och som därför aldrig heller kan nå fram till den innerliga, mystiska gudsgemenskap, vars uttryck de heliga sakramenten äro. Det blir en kristendom som s. a. s. stannar i utvecklingen, innan den nått fram till full mognad. Vi må taga en bild: den ene förstår blott orden som sjungas, icke musiken. Den andre förstår både orden och musiken. Vilken hämtar den rikaste behållningen?

Att kyrkan lider om bönen försummas, är redan sagt. Det skulle kunna betyda att en sådan kyrka håller på att övergå till en blott sakramentskyrka. Den faran är emellertid förvisso obefintlig hos oss. Så mycket större är för vår svenska kyrka, vill det synas, faran att nedsjunka till en blott predikokyrrka. Det synes obestriddigt att vi kommit ganska långt på den avvägen. Kanske tycker någon att det ligger något vanvördigt över ordet predikokyrrka. I varje fall behöver däri icke ligga uttalat något förakt för predikan och Guds ord. Däremot innebär ordet en förebråelse mot en kyrka som är så blind att den av alla sina skatter blott tar vara på en enda. Vad skulle vi säga om en man som efter sina föräldrar ärvde tre goda gårdar men endast brydde sig om att bruka en och läte de andra förfalla? Det ser ut som om utvecklingen på sina håll gått ganska långt ditåt. Man predikar både i predikans form och i bödens form. Och som ett hån mot den bedjande kyrkan gå dessa predikningar i böneform utan begynnelse, utan fortsättning och utan ände under namnet fria böner. Verklig, gemensam bön känner man däremot föga till. Vad än dessa bönepredikningar kunna ge åhörarna anledning till: till bön väcka de dem icke. Kanske kunna de stundom tvinga åhörarna att höra på. Men åhörarna förbli åhörare, de bliva icke medbedjare.

Över huvud finns det väl få ting som mera omöjliggör gemensamt bedjande än ett flitigare användande av de s. k. fria bönerna, särskilt de i predikostil. Den fria bönen får endast med största försiktighet användas vid det gemensamma bedjandet, om icke detta skall urarta. Detta gäller icke blott altare utan ock predikstol. Den

fria bönen är den enskilda själens utgjutelser. Den gemensamma, liturgiska bönen är en hel församlings samtal med Gud. Där får icke den enskilde upphäva sig till enväldig ledare och försöka påtrycka hela församlingen just sitt känslolivs prägel.

Vid den enskilda bönen, till vilken i detta sammanhang får räknas också den bön som t. ex. en husfader beder med sitt husfolk i den dagliga husandakten, där må envar fritt utgjuta sitt hjärta inför Herren med de ord han vill. Den bönen må vara individuellt präglad.

Med en hel församlings bön råder ett annat förhållande. I en fylld kyrka äro samlade människor av den mest olika läggning, med de mest olika behov, i den mest olika sinnesstämning. Skulle någon där få påtrycka bönelivet sin individuella prägel, skulle följderna bli att de som vore i samma sinnesstämning som han skulle bli uppbyggda, de andra åter lämnades oberörda, ja bleve rent av hindrade i sin bön. I den gemensamma bönen åter borde alla kunna känna igen sig. Därför måste alla utpräglade känslöstämningar bannlysas från den. Den skall bäras icke av skiftande oklara känslor, utan av klara, skarpt utformade tankar, logiskt ordnade.

Betyder detta att den gemensamma bönen skulle bedjas känslöst? Ingalunda. Men känslobetoningen, varifrån skall då den komma? Och var skall den vara att finna? Den skall komma från den enskilde och finnas hos honom. Förebedjaren anger i klara tankar böneämnet. Sedan må bönen hos var och en enskild färgas av just hans känslolivs prägel, av hans behov, av hans tillfälliga sinnesstämning. Känslolivet blir ej undanträngt, blott dolt. Men våra djupaste känslor dölja vi ju helst.

Icke minst genom de predikade bönerna har mången vant sig av med att bedja själv. Det är mycket bekvämare att få en bön predikad för sig än att själv göra sig besväret att bedja med i den liturgiska bönen. Så har kyrkans bön hos mången råkat i vanrykte och mången talar föraktfullt om altartjänsten.

Ett viktigt botemedel mot denna skada är att vi lära oss förstå skillnaden mellan den enskilda och den gemensamma bönen. Innan vi lärt oss att förstå *att* denna skillnad finnes och vari den består, kunna vi aldrig lära oss att rätt fatta kyrkans bön och rätt bedja med henne. Vi kunna sammanfatta de viktigaste kraven på kyrkans bön, som äro grundade i den angivna artskillnaden, i följande trenne punkter:

1. Därför att kyrkans bön är gemensam bön får den icke utläm-

nas åt den enskildes godtycke. Den måste bedjas med fasta, av kyrkan godkända ordalag.

2. Därför att kyrkans bön är gemensam bön, måste den vara byggd på klara, logiska tankeföljder, icke på känslor.

3. Därför att kyrkans bön är gemensam bön, måste dess språk vara enkelt och lättfattligt, så att det kan läsas av alla och förstås av alla. Den får icke kräva skådespelartalang av förebedjaren och inte heller särskilda kunskaper hos medbedjaren. Medbedjarens intresse får inte fångas av förebedjarens teatraliska utförande av bönen, ej heller får hans uppmärksamhet åtgå att fatta ordens innebörd. Allt hans sinne skall koncentreras på bönen innehåll.

Det är därför förvisso icke någon olycka att kyrkans böner äro fasta, så att vi på förhand kunna veta vartenda ord som skall sägas. Det är tvärtom den största lycka och ett nödvändigt villkor för ett sunt böneliv. Det är ingen överdrift att påstå att man först då kan rätt bedja med kyrkan, när man känner hennes böneformulär åtminstone någorlunda utantill.

*

När vi betrakta den bedjande kyrkan, vore det anledning att skåda henne både när hon faller ned i syndabekännelse och kyrie-rop och när hon lyfter händerna i Fader vår, i kollektböner och prefation. Men vi lämna nu alla böner som höra till mässan och dröja i stället vid bilden av kyrkan, sysselsatt med sin särskilda bönetjänst, *tidegården*.

Tidegården är kyrkans på bestämda tider till Gud framburna dagliga böneoffer. Där är hon framför allt Ecclesia orans, den bedjande kyrkan. Där fullgör hon sin Herres befallning genom aposteln: Bedjen oavlåtligen. Det sätt varpå den svenska kyrkan förvaltat tidegårdens stora arv är ett av de starkaste vittnesbörderna om att kyrkans böneliv icke varit som det skulle. I huru många svenska kyrkor förekommer väl daglig morgon- och aftonbön eller åtminstone ettdera. I glest befolkade landsförsamlingar är detta ju begripligt. Men i städerna, framför allt de större är det ofattbart. Hur förhållandena i detta stycke äro i Stockholm vågar jag inte yttra mig om. Men i Göteborg finnes, mig veterligt, inte någon kyrka med daglig aftonbön och blott en enda med daglig morgonbön. För biografer och teatrar finnes både pengar och intresse.

Men de som skulle vilja tillbringa en stund av sin kväll med att bedja sin aftonbön med kyrkan, de få förgäves klappa på hennes port.

*

Tidegården sträcker sina rötter tillbaka ända till kyrkans första dagar. Från judarna övertogo apostlarna seden att bedja vid 3:e, 6:e och 9:e timmen. Även bland hedningkristna blev det bruk att hålla regelbundna bönetimmar. Dessa böner voro dock till en början av mera privat karaktär.

Snart blev det emellertid sed att de kristna församlingarna gemensamt genomvakade påsknatten under psalmsång och bön. Under en påsknatt väntade man nämligen Herrens återkomst till domen. Sådana vakor blevo snart vanliga också vid martyrfester och utsträcktes ofta även till söndagarna. Av lättbegripliga skäl inskränkte man snart vakan till att omfatta endast en del av natten, början, midnatten eller morgonväkten. Vakan vid nattens början är upphovet till den gudstjänst, som vi känna under namnet vesper. Den förlades småningom allt tidigare på kvällen till tiden för lampornas tändande eller ännu tidigare. — Midnattsvakan gav upphov till matutinen och gudstjänsten vid morgonväkten till laudes. Dessa tre bönetimmar kunna spåras redan i det 2:a århundradet.

Ur de privata böner, som jag nyss nämnde, uppstodo småningom de s. k. mindre tiderna, ters, sext och non, efter sina namn ursprungligen avsedda att bedjas vid 3:e, 6:e och 9:e timmarna, d. v. s. kl. 9, 12 och 3.

Ur klostrens behov av en speciell morgonbön innan man gick till dagens arbete och en aftonbön innan man gick till vila växte slutligen de båda återstående tiderna fram: primen, morgonbönen och completoriet, aftonbönen eller nattsången, som den hos oss kallades vid medeltidens slut. Hos Benedict av Nurcia, i hans klosterregel, föreligger tidegården eller officiet fullt utbildat.

Här är inte möjligt att följa tidegårdens historia i detalj. Blott på en fråga må givas ett åtminstone knapphändigt svar: I vilken utsträckning kom tidegården under medeltiden till utförande? Först må då svaras: alla präster voro förpliktade att regelbundet bedja sitt breviarium, som den bok kallades, som innehöll tidegården. Denna bön skulle naturligtvis helst förättas uppe i församlingens kyrka, men måste på självklara grunder mången gång förrättas hemma i prästgården eller kanske på vandringar

ute i socknen. Högtidernas vesprar och matutiner måste dock alltid förättas uppe i kyrkan, ty då strömmade folk till. Då kunde man väl också ofta räkna på hjälp av vandrande djäknar och då kunde även i de små kyrkorna officiet sjungas. Många nothandskrifter med ett större eller mindre urval av tidegårdsmusiken bära ännu vittne om vilka högtider, som plägade firas med sång i de kyrkor dessa handskrifter tillhört. —

I stadskyrkorna, som hade tillgång till flera präster, brukade åtminstone alla söndagens morgon- och aftongudstjänster utföras offentligt. Om möjligt upprätthölls väl ock morgon- och aftongudstjänsten på vardagarna.

I hela sin omfattning upprätthölls officiet först och främst i klostren, där en viktig del av munkarnas och nunnornas sysselsättning just var tidegårdssången. Vidare gäller detsamma om alla domkyrkor. Att korttjänsten där upprätthölls i full utsträckning är ju självklart. Vi ha i behåll åtskilliga medeltida korstadgar, som närmare reglera prästerskapets skyldigheter i detta hänseende. I full utsträckning kunde också bönetjänsten förättas i en del andra större kyrkor med riklig tillgång på präster.

Reformationsårhundradet bibehöll i stor utsträckning tidegården. Det var icke våra reformatorers önskan att den skulle nedläggas. Ärkebiskop Lars ägnade mycken omtanke och intresse åt saken. Tyvärr tvingades emellertid denna bönetjänst att föra en alltmer tynande tillvaro och under 1600-talet dör den nästan fullständigt bort och lämnar efter sig blott de obetydliga rester som bevarats till vår egen tid under namnen ottesång och aftonsång.

Orsakerna till tidegårdens förkvävande äro många. En av de viktigaste är väl Gustaf Wasas hårdhanta reduktion, som omöjliggjorde ett tillräckligt talrikt prästerskap. En annan orsak var tidens starka pedagogiska intresse, som kombinerade otte- och aftonsång med predikan och katekesförhör. Så kom snart nog intresset för undervisningen att förkväva intresset för bönen. En viktig orsak var utan tvivel också att man icke förmådde försvenska tidegården. Ända till den Wallinska psalmboken 1819 stodo emellertid sådana texter som *Te Deum*, och de nytestamentliga lovsångerna, *Benedictus*, *Magnificat* och *Nunc dimittis* kvar i vår psalmbok som ett litet minne av tidegårdens forna rikedom. Och ända till 1811 föreskrevs i vår kyrkohandbok att *Te Deum* skulle sjungas i ottesången, »om tiden så tillåter.»

Sedan mer än ett halft sekel har tidegården emellertid börjat leva upp igen inom vår kyrka. De första livstecknen äro knutna till den begynnande kyrkomusikaliska renässansen under slutet av 1800-talet. Det var i den musikaliska festgudstjänstens form som de första vesprarna omkring 1890 under Moréns och Noréns ledning började sammanställas och utföras. Till mitten av 1920-talet härskar denna form enväldigt. Ett ståtligt uttryck har den fått i 1914 års *Vesperale*.

Men så länge man arbetade med dessa s. k. lutherska vesprar allenast hade man icke kommit tidegårdens ande på spåren. Där är musiken dominerande. Men tidegårdens ande är icke någon musikens ande, utan bönsens ande. Småningom har insikten härom gått upp. Det är ingen tvekan om att redan de män som utarbetade 1894 års hanbok hade en riktig känsla för detta. Det visar den ordning för högtidligare morgon- och aftonbön som är intagen i denna handbok. De äro nämligen intet annat än böneordningar uppbyggda efter ett mycket förenklat laudes- och vesperschema. Dessa morgon- och aftonböner förblevo emellertid oförstådda och obrukade.

Från mitten av 1920-talet börjar emellertid tidegården att mera konsekvent byggas upp efter sitt gamla schema, som bönegudstjänster. Till att börja med är det även nu musiken, som åtminstone till det yttre är den drivande faktorn; men inte den moderniserade vespermusiken utan den äkta gammalkyrkliga musiken. Snart nog står det dock klart att tidegården kan leva även utan musiken. Det är inte som man länge föreställt sig musiken som är det primära utan ordet. Musiken är inte en krycka som tidegården behöver för att släpa sig fram på utan en lyx, som den har råd att tillåta sig. Den kan lika bra läsas, enskilt eller i kör. Med denna insikt är kontakten med tidegårdens ande på allvar återknuten. Som sjungen tidebön visade tidegården de första livstecknen. Som läst tidebön har den åter börjat leva ett självständigt liv. Och först sedan sanningen om den lästa tidebönen gått upp för oss, börja vi ana vad tidegården betytt och alltfört kan betyda för den bedjande kyrkan. Tidegården är kyrkans konsekventa utnyttjande av bibeln för sitt böneliv.

Därmed är också huvudsaken sagd om tidegårdens innehåll. Den är så gott som fullständigt hämtad direkt ur bibeln. Blott hymnerna och bönerna samt några få antifontexter, tillsammans kanske ett 40- eller 50-tal rader, äro utombibliska. Av bönematerialet är en

betydande del hämtat ur psalmboken och evangelieboken. Även åtskilliga av hymnerna äro hämtade ur vår psalmbok. Finlands svenska psalmbok har ock fått släppa till några. För övrigt har biskop Eklunds och kyrkoherde Evers diktsamlingar lämnat de flesta bidragen. Ingen nutida diktare har så som biskop Eklund förstått att på vårt tungomål levandegöra de gamla tidegårds-hymnerna.

Bland bibelns böcker är det en som intar en särställning i tidegården. Det är bibelns egen bönbok, Psaltaren. Kring Psaltarens psalmer är hela tidegården uppbyggd. Kyrkans fäder tröttna aldrig på att prisa Psaltaren. Läs t. ex. Luthers företal till Psaltaren, där han säger bl. a.: »Så har skett att Psaltaren blivit alla frommas bok, och att envar, i vilken ställning han ock är, ur denna lilla skrift kan hämta verser eller hela psalmer, som passa just för honom, och som förefalla, såsom vore de ditsatta just för hans räkning; han skulle icke själv kunna utsäga eller uttänka eller ens önska något, som mera lämpade sig för honom.» Och i det som fäderna skrivit om Psaltaren ha de stilla i landet instämt med sina hjärtan. Det visas bäst därav att ingen enskild bibelbok blivit så ofta omtryckt som den.

Den till grund för tidegården i dess gamla skick liggande tanken var att under loppet av en vecka genombedja hela Psaltaren. I den förkortade form, i vilken tidegården nu föreligger på svenska har det varit omöjligt att genomföra denna tanke. Där arbetas icke med hela Psaltaren utan med ett urval av de religiöst värdefullaste och för oss käraste psalmerna. Men detta urval genombedes varje vecka. På så sätt vinnes en förtrogenhet med Psaltaren som gör att den verkligen kan bli en bönbok, icke bara en textbok. Och för att också åt psaltarebönen ge kyrkoårets rytm omgives varje psalm av ett efter högtidens karaktär växlande ramstycke, den s. k. antifonen, som uppstämnes som preludium före psalmen och upprepas som ett postludium efter den. I advenstvespern omges den första psalmen av antifonen: »Se, din konung kommer till dig; rättfärdig och segerrik är han. Halleluja». På julaftonen åter lyder den första antifonen vid vespern: »En stjärna träder fram ur Jacob. En spira höjer sig ur Israel.» Under fastan lyder den motsvarande antifonen: »Gud har icke skonat sin egen Son, utan utgivit honom för oss alla». Genom dessa antifoner gives åt tidebönen en rikedom och omväxling av underbar skönhet. Kanske kommer kyrkoårets rytm ingestädes fram skönare än här. Och den som vill bedja

tidegården med ett lyssnande öra skall härvidlag göra en förunderlig upptäckt. Han skall få höra huru psalmen likasom ändrar klang efter antifonen. Låt oss tänka oss hem till vår hemförsamlings kyrka en juldagsmorgon, när snön ligger vit över bygden och ljusen stråla i vartenda fönster. Och så börja kyrkklockorna att ringa. De klinga festligt jublande. En annan gång gå vi på kyrkogården i ett begravningsståg. Samma klockor ringa. Men hur doft, tungt, mörkt klinga inte nu deras toner. Och dock är det samma klockor. På samma sätt skifta också tidegårdens psalmers klangfärg efter antifonerna.

Vid sidan av Psaltarens psalmer förekomma i varje tidebön en eller flera läsningar ur Skriften. Genom lämpliga lektionsplaner kan man lätt ordna det så att det viktigaste ur både Gamla och Nya testamentet medhinnas under loppet av ett år. I den nya evangeliebokens lektionarium finnes sådana ordningar, uppgjorda också med tanke på tidegårdens behov. Även där är försök gjort att i möjligaste mån anpassa läsningarna efter kyrkorådet.

Så se vi i tidegårdens båda huvuddelar — psalmodien och textläsningen — praktiskt taget hela bibelns innehåll utnyttjat. Att bedja tidebön är att bedja Guds ord; det kan därför med sanning sägas.

Ett ord må tilläggas om något som för många är en stötesten i tidegården. Det är det ofta upprepade Gloria Patri. Varje psalm ur Psaltaren och varje nytestamentlig lovsång avslutas med detta Gloria Patri: Ära vare Fadern och Sonen etc. Blir inte detta ett oändligt rabblande? Naturligtvis kan det bli det. Vilken bön kan inte bli ett oändligt rabblande? Tänk bara på Fader vår. Men lika säkert är att detta upprepande av Gloria Patri icke behöver bli något oändligt rabbel. Det är tyvärr ofta så med oss, att när vi tala om bönen tänka vi blott på de former av bönen, i vilka vi för oss själva eller våra medmänniskor *begära* något av Gud och tacka Gud för undfångna gåvor. Vi glömma alldeles av att det finnes en viktig form av bönen, som heter tillbedjan, hjärtats försjunkande i helig andakt inför Guds majestäts storhet och rikedom. Det är en sådan akt av tillbedjan som detta Gloria Patri skall vara. Vi skola i denna lovsång falla ned i tillbedjan inför den Heliga treenighetens hemlighet. Just därför att orden äro oss så välbekanta att vi icke behöva offra någon som helst uppmärksamhet på dem bliva de det allra yppersta ackompanjemang till denna tillbedjan. Den som lärt sig förstå en sådan tillbedjans bety-

delse talar icke längre om oandligt rabbel. Honom bereder detta ofta upprepade Gloria Patri stunder av djupaste och innerligaste tillbedjan. Och hans ögon se därvid i sina medbedjare den tillbedjande kyrkan.

Ett ord måste också sägas om tidebönens yttre villkor. När du beder, gå då in i din kammare och slut dörren till. En bättre ram för detta själens ensamma samtal med Gud i det fördolda än tidegården lär svårligen kunna uppletas. Men naturligtvis skall den icke vara den enda bönen. Till den foga vi våra egna böner. — Var två eller tre äro församlade i mitt namn, där är jag mitt ibland dem. För den gemensamma bönen, vare sig de bedjande äro blott två eller de äro flera, är tidegården idealet. I hem, skola, söndags-skola, konfirmandundervisning, församlingsgudstjänst — överallt passar den lika bra. — Jag skall tacka dig i den stora församlingen, och bland mycket folk skall jag lova dig (Ps. 35:18). Också när vi vilja förverkliga den stora församlingens lov, vid våra stora högtidsgudstjänster, är tidegården en den allra högtidligaste form. Då sjunga vi dess psalmer på de gamla melodierna, ättlingar av de toner, på vilka vår Frälsare själv med sina lärjungar sjöngo lovsången. Och vad hindrar att vi vid ett eller annat sådant särskilt högtidligt tillfälle lägga in ett fyrstämmigt Magnificat eller Benedictus. Och det är klart att vi då även i det yttre gestalta tidegården så festlig som möjligt. Självfallet bör då också tidegårdens gamla festskrud, korkåpan åter komma till heders. Den är sedan ett par hundra år bortglömd i vår kyrka men med bruket av tidegården bör ock bruket av korkåpan leva upp igen. Den är lika självklar vid tidegården som mässhaken vid mässan. Åtminstone en, gärna två eller fyra försångare böra vid en högtidsvesper uppträda i denna klädnad och därmed ge gudstjänsten även i det yttre ett festligt inslag.

Och nu återvända vi till den symbol av den bedjande kyrkan, som vi nyss talade om — kvinnan med den mot höjden lyfta blicken och armarna sträckta uppåt i bön. Det är en skön symbol. Men vill du ha en ännu skönare bild av den bedjande kyrkan så se framför dig koret i en gammal katedral och i dess korstolar ett par grupper fromma bedjare, som frambära tidegårdens offer.

Knut Peters.

Sveriges Konsthistoria

Kunskapen om svensk konstverksamhet i gångna tider har med åren blivit alltmera rik. Det stoff, som kunde meddelas i Romdahls och Roosvals svenska konsthistoria av år 1913, har blivit mångdubblat genom forskningens stora framsteg och har dessutom skärpts genom en begynnande analys av det nationella konstproblemet. Men mängden av uppsatser och avhandlingar, där åsikter brytas mot varandra, har fördunklat helheten, så att möjlighet till en klar överblick blivit allt svårare.

En svensk konsthistoria, som både vill sammanfatta konstvetenskapens resultat och samtidigt söka genomföra en bestämd synpunkt på det nationella problemet, kan väntas väcka stort allmänt intresse. Detta har också blivit fallet med den under våren utkomna Sveriges konsthistoria, första delen av Andreas Lindblom, (Nordisk Rotogravyr, hft. 16: — kr.). Den utmärkes — som man hade berättigad anledning att misstänka — av stilistisk klarhet, ett lättfattligt framställningssätt, ypperlig förmåga att karakterisera och sammanfatta samt en överlägset och vackert reproducerat bildmaterial. Med ett ord: anmeldaren måste anteckna användandet av de flesta lovord, som i sådana fall kunna komma ifråga.

Men därmed är icke alls greppet på själva ämnet antytt. Häri röjer sig den borne konsthistorikern, som äger förmåga att se sitt material på avstånd och sätta det i förbindelse med djupt liggande kulturhistoriska och psykologiska sammanhang. Och detta utan att ett ögonblick förfalla till konstruktioner eller sväva ut i teorier.

Andreas Lindblom lyckas genast få en synpunkt på det svårgripbara ämnet genom att låta oss uppfånga några glimtar av den förkristna konsten i Sverige. Han framhåller ornamentets utveckling och nordbons förkärlek för detta. Det visar sig i fortsättningen, att ornamentet är nordbons styrka i konsten. Där utvecklar han en uppfinningsrikedom av säreget slag parad stundom med logik, stundom med fantasi, men alltid förbryllande och fånglande. Runstensmästarna bli därför säregna konstnärspersonligheter, som vi med glädje närma oss som nya namn. För denna tidskrifts läsare kan det vara av särskilt intresse att nämna dem, ty de äro de första kristna konstnärerna i Sverige. En del voro troligen utländska missionärer, men de flesta givitvis svenskar. Konsten hade kristnats, och den nya andan fick också litterära uttryck såsom i den enkla runtexten på Rörebrostenen i Småland, där det heter att »Ossar gjorde denna vård till minne av sin fader Örd. Han var minst bland människor niding. Gav åt arma, glömde hatet. På sin Gud den gode trodde». Med rätta framhåller Lindblom om den uppländska runstensstilen, att den i ornamentalschvung gott kan mäta sig med gotländsk gotik eller Stockholmsk rokoko. Fot och Öpir, som de förnämsta konstnärerna heta kunna också jämföras med Carl Larsson i förmåga av osviklig linjerytm

— och ändå hade de det motståndskraftigaste av alla material, stenen.

Men med stenkyrkorna kom ett västerländskt sinnelag. I bildkonsten får emellertid den ornamentale bejakelsen nya uttryck. Bildvävnadernas anhopningar av figurer och mönster i ett praktfullt virrvarr och runslingans intensiva uppblomstring i träskärning och silversmide äro den nordiska forntidskonstens sista livstecken. Den romanska stil, som avlöser denna barbariska men inte därför mindre fängslande konstepok, bär den västeuropeiska civilisationens klassiska prägel. Ingen kyrkobyggnad är mera europeisk i Norden än katedralen i Lund, ingen är mera svensk än Linköpings domkyrka. Västerländsk är också den cisterciensiska arkitekturen. En korsning mellan det svenska och det främmande är den lilla landskyrkan i Sverige. Uppförandet av landskyrkorna under tiden 1150—1250 betecknar den mest livaktiga byggnadsperiod i Sverige. »Av söderns heta vin har blivit en mustig nordisk brygd». Den lilla romanska stenkyrkan är nämligen en nationell konstprodukt. »Även om byggmästaren ibland ej skulle vara en inhemsk man, så är det dock grova svenska nävar som utformat hans idéer», säger Lindblom. Framställningen av de många små kyrkorna är ett av de bästa i boken, inte minst då man betänker de svårigheter, som en kort översikt av det överrika och ännu svärtydda materialet erbjuder.

Dopfuntmästarnas insats är särskilt fängslande. Intet land har en så rik dopfuntskonst som Sverige. Med sin djupa symbolik drog den nordbons intresse till sig. Utan överdrift kan man säga, att stenfunternas bilder ha ett starkt svenskt tycke. Dopet renade och befriade från synd. Frälsningsscener äro därför vanliga liksom symbolbilder av hemska vidunder, fulla av starkt barbarisk skönhet. De gottländska funtmästarnas (Hegwaldr, Majestatis, Byzantios, Sighrafr) märkliga produktion intar det förnämsta rummet och därefter de skånska och småländska skolorna. Deras förkärlek för ornamentala former framstår i detta sammanhang som ett inhemskt drag.

Ett annat kapitel, som man inte utan stor nyfikenhet tar del av, behandlar romansk och gotisk bildhuggarkonst. Efter att ha avsondrat hela importmaterialet framstår de svenska skulpturprodukterna ändå i stor och brokig mångfald. Enbart Uppland med sina 200 kyrkor har bevarat 340 helgonbilder eller hela altarskåp. Medan den romanska epoken förefaller vara relativt möjlig att överblicka, tycks den gotiska endast mera motvilligt inordna sig i påvisbara sammanhang. Betydligt bekvämare förhåller det sig med det gotiska måleriet. Det börjar under »den benådade folkungatiden», som Lindblom kallar perioden 1250—1350. Kvaliteten är mycket hög. Målningarna i S. Råda ha en härlig färgskala i rött, blått och grönt på den vitgrå stockväggen. Gottländska glasmålningar uppvisa flera skolor under denna tid, flera mycket betydande. Den sengotiska målarkonsten står däremot på en betydligt

lägre nivå. Huvudgrupperna bildas av Vadstenaskolans yngre utlöpare, de gottländska passionsmålningarna samt de uppländska målarskolorna. Medan de båda förstnämnda representeras av anonyma mästare inträffar det märkliga med uppländsskolorna, att deras verk i förvånansvärt stor utsträckning äro utförda av namngivna konstnärer.

Vad som är helt nytt i svensk konshistoria är kapitlen om vävnaderna, metaller och möbler. Som europeiskt berömd specialist på den medeltida vävnadskonstens historia har Lindblom särskilda förutsättningar att ge en saklig framställning av detta avsnitt. Det är så mycket tacksammare, som vi tidigare helt och hållet saknat sådana skildringar av detta intressanta avsnitt av kyrkonkonsten.

Andreas Lindbloms Sveriges Konsthistoria, första delen, förtjänar de högsta lovord inte bara för sin sakliga och litterära halt. Nordisk Rotogravyr har nedlagt ett ytterst omsorgsfullt arbete på illustreringen, som i sitt urval av författaren är i minsta detalj genomtänkt. Fotografier och färgbilder ha återgivits på ett förstklassigt sätt. Till slut kan man inte underlåta att anteckna, att priset för denna vackra bok är förvånansvärt blygsamt — det är så sällan en anmeldare av konsthistoriska verk får tillfälle att säga detta.

Bengt Cnattingius.

Förslag till psalmlista

Pastor Ove Swenje, Hälsingborg, har tillsammans med småskollärarinnan Elsa Andersson, folkskollärarinnan Ingeborg Arlock, ämneslärarinnan Maria Holmgren och folkskollärarinnan Ester Sannel utarbetat en psalmlista för folkskolan och inlämnat förslaget till Skolöverstyrelsen.

Varje konfirmandlärare, som har att mottaga barn från olika klasser, vilka undervisats av olika lärare, har gjort den erfarenheten, att psalmkunskapen är mycket ojämn: en del ha lärt sig högtidspsalmerna, andra nästan endast väckelsepsalmerna, andra åter de mest svårbegripliga psalmerna under det att de, som man tycker i första hand borde ha inlärts, äro fullkomligt främmande. Grotiska exempel skulle kunna lämnas. Under en följd av år har jag låtit barnen före konfirmationsläsningens början uppteckna de psalmer, de »kunna» för att finna ett lämpligt nytt psalmurval för konfirmationstiden. Det har visat sig vara mycket svårt att hålla en viss standard — på grund av splittringen i kunskapen.

Samma problem möter även den lärare, som mottager en grupp elever, vilka undervisats av olika lärare. Detta gäller både folkskolläraren och läroverksläraren.

Härtill fogar sig ännu ett problem: hur skall man få den nya psalmboken levandegjord både i konfirmandläsningen och i skolundervisningen? Alla känna vi väl, huru inrotade de gamla psalmerna från 1819 års psalmbok äro — det är inte så lätt att både hålla på de gamla och på samma gång låta de nya psalmerna få plats. Några av de gamla psalmerna måste sannolikt offras för de nya.

Problemet vidgar sig emellertid: det gäller vårt folks psalmkunnighet över huvud. Nära nog i vilken församling som helst ha vi märkt, att det är nästan omöjligt att gemensamt sjunga någon psalm utan psalmbok. Svenskarna, som ha en av världens förnämsta psalmböcker, kan sin psalmbok dåligt? Kanske inte. Men säkert är, att urvalet av vad man kan, är mycket skiftande. *Vi ha ingen gemensam egendom i vår psalmbok.*

Då det nu framlagts ett förslag till psalmlista, ha förslagsställarna främst syftat till att aktualisera denna för hela vår kyrkliga kultur och kyrkliga bildning så viktiga fråga. Vi vilja att svenska folket skall få en gemensam skatt i psalmboken. Skola vi få det, måste vi börja i skolan. Då skall så småningom en fast stomme bildas. I detta sammanhang måste erinras om att även konfirmandundervisningen skall ha något att ge: vi skola inte begära att folkskolan skall ge allt, Kyrkan har också något att ge. Men vi präster måste försöka sätta oss in i att pedagogiska synpunkter dominera i folkskolan — de kyrkliga kunna komma helt till sin rätt i Kyrkans egen undervisning.

Naturligtvis är det mycket svårt att åstadkomma en sådan kärn-skatt. Vårt förslag gör inte anspråk på att vara fullkomligt. Därför betrakta vi det inte som slutgiltigt. Principen torde vara att få fram inte endast psalmer, användbara vid Kyrkans stora högtider eller andra tillfällen, vilkas innehåll ger något av evangeliets fullhet, utan också psalmer för livets olika skiften. Vi ställas vid en dödsbädd: hela familjen känner behov av att förenas i gemensam läsning av en psalm. Mor och far vilja båda över sitt lilla barn bedja en bön: huru ofta vill den inte taga psalmens form. I bekymrens tid, på sjukbädden, eller när livet är uppfyllt av lycka och hjärtat vill brista av tacksamhet — vid alla dessa tillfällen är det något, man önskar vi alla skulle kunna utantill. Alltså: inte endast

prästen eller den kyrktrogne utan vem som helst behöver bära på ett visst psalmarv.

Urvalet får inte bli för stort. Meningen är ju inte, att man skulle lära sig endast dessa psalmer, de skulle ju blott bilda stommen. Varje landsända har sin andliga geografi och sina andliga traditioner: det må gärna märkas i valet av psalmer.

Önskvärt vore, att Kungl. Skolöverstyrelsen ville utreda frågan.

Ove Swenje.

Småskolan. Klass 1—2.

- 43:1 Bereden väg för Herran.
 55:1 Var hälsad sköna morgonstund.
 94. Guds rena lamm oskyldig.
 106:1 Upp, min tunga.
 396:2 Jesu, låt mig städse börja.
 420:1, 2 Din klara sol.
 431:1, 3 Vi tacka dig så hjärtelig.
 436:1, 2, 3 Din sol går bort.
 474:1 Den blomstertid nu kommer.
 492:1 Bevara, Gud, vårt fosterland.
 512: Gud, som haver.
 513:1 Tryggare kan ingen vara.
 514:1, 2, 3 Ett litet fattigt barn.
 516:1, 2, 5 När Jesubarnet låg en gång.
 519:1, 2, 3 Jesus för världen givit sitt liv.

Folkskolan. Klass 3—4.

- 24:1 Allena Gud i himmelrik.
 43:2, 3 Guds folk, för dig han träder.
 46:1 När vintermörkret kring oss står.
 63:1, 2 Av himlens höjd oss kommet är.
 82:1, 2 Han på korset, han allena.
 102:1 Vad ljus över griften.
 118:1 Din spira, Jesu, sträckes ut.
 306:1 Jag lyfter mina händer.
 420:3, 4 O må jag' ock med flit och dygd.
 432:1, 2, 6 I öster stiger solen opp.
 474:2, 3 De fagra blomsterängar.
 484:1, 2 I Jesu namn till bords vi gå.

- 492:2, 3, 5 Här se vi vad oss mest är värt.
 515:1—4 Jag lyfter ögat mot himmelen.
 516:3, 4 Det växte upp och blev en man.
 518:1, 2, 3 Härlig är Guds himmel blå.
 521:1—4 Morgon mellan fjällen.

Folkskolan. Klass 5—6.

- 15:1, 6 Dig skall min själ sitt offer bära.
 21:1—3 Härlig är jorden.
 52:1—3 Stilla natt.
 55:4 Han kommer till vår frälsning sänd.
 66:1 Si, Jesus är ett tröstrikt namn.
 70:1—4 Se, vi gå upp till Jerusalem.
 124:1, 2 Vår Gud är oss en väldig borg.
 129:4 Kärlekens Ande, hand i hand.
 147:1—3 För alla helgon.
 169:1, 7 Fädernas kyrka.
 174:1, 10 Dig, ljusens Fader, vare pris.
 298:1 Befall i Herrens händer.
 355:1 Blott en dag.
 421:1, 3 Pris vare Gud, som låter.
 434:1—3 Så går en dag.
 472:1—3 Likt vårdagssol.
 475:1 I denna ljuva sommartid.
 485:1—4 Sanningens Ande, som av höjden talar.
 600:7 Herre, signe.

Folkskolan.
Klass 7—8.

12:1—3 Nu tackar Gud allt folk.
13:1—4 Herren, vår Gud, är en konung.
35:4—6 Sälla äro de som höra.
45:8 Salig, salig den som kände.
68:4, 5 Ditt ord, o Jesu, bliva må.
76:8 Nu dig tackar allt mitt hjärta.
89:1—4 Du bar ditt kors.
95:1, 4 O huvud, blodigt sårat.
119:1, 2 Den korta stund.

Realskolan.
Klass 1—2.

177:1—3 Från tidevarv till tidevarv.
202:1—3 Gud vår lösta tunga.
287:1—4 Herre, jag vill bida.
305:1—3 Fader, du vars hjärta gömmer.
326:1, 3 På Gud och ej på eget råd.
355:2, 3 Blott en dag. Forts.
424:1, 5 Den signade dag.
433:1, 4 När allt omkring mig vilar.
511:4 Lycka ske konungen.
535:1, 2, 4 Du, o Gud, är livets källa.
572:3, 4 Lär mig, du fjärl.
594:1 Tänk, när en gång.

Een klage Psalm

I sin psalmhistoria omnämner J. W. Beckman, att psalmen: O Herre Gudh Fadher i himmelrijk etc. ingår i en samling med titeln: Tree Sköne Andelighe Wijsor, som trycktes omkring år 1640.¹⁾ Denna uppgift har övertagits av Liedgren, som även om-talar, att psalmen ingår i Åbopsalmboken av år 1673.²⁾

Emellertid kan denna psalm dateras mycket tidigare. Den före-kommer redan på sista bladet av en predikan, som trycktes i Stockholm 1609 med titeln: En Christeligh Predican på S. Petri och Pauli dagh, Uthi then Stormächtighe och Högborne Konunghz Carls then Nijonde, Sweriges, Göthes, Wendes etc. Konungz när-warelse på thet Konungzliga Slott Stockholm... hållen. Predikan har enligt titelbladet blivit tryckt på Karl IX.s befallning. För-fattare är Sveno Jonae Moderus, som omkring år 1608 utnäm-nades till hovpredikant.³⁾ Troligtvis har också Moderus skrivit eller översatt psalmen i fråga.

Psalmen: O Herre Gudh Fadher i himmelrijk har tillkommit »i thenna werldennes sidsta tijdh». Här finner man också anspel-ningar på de vanliga apokalyptiska tecknen. Man kan i detta sammanhang erinra sig, att tvenne år tidigare hade en komet, som sedan fick namnet efter Edmund Halley, visat sig på himmel-en. Karl IX greps av en stark oro inför detta fenomen, som han betraktade såsom ett Guds vredes tecken och särskilt berörde i ett mandat om böndagar.⁴⁾

1) Beckman, Försök till en sv. psalmhistoria, sid. 1002.

2) Liedgren, Sv. psalm och andlig visa, sid. 238.

3) Westén, Sv. kongl. hofclericiets historia, I, sid. 330 f. f.

4) Sandblad, De eskatologiska föreställningarna i Sverige, sid. 235.

I 1609 års version har psalmen i huvudsak samma utformning som i Abopsalmboken. Endast några smärre språkliga olikheter föreligga. Den avtryckes här:

Een klage Psalm

Huru stoorligen synden sigh i thenna werldennes sidsta tijdh
förmerar / alle menniskior til een alffuarligh
förmaning förestält.

Och siunges medh the Noter:

Allenaste Gudh i himmelrijk / etc.

O Herre Gudh fadher i himmelrijk / wij må thet alle beklaga /
At rättwijsan är nu suncken nedh / i thessa här sidsta daghar /
På iorden är kommen stoor falskheet och sweck / at menniskian
må wäl gråta ther widh / för synden hon sigh så förmerar.

Wij sucke / wij gråte / wij rope til tigh / wij bidie tu wilt
oss bewara / Och komma til domen här snarliga nedh / och frelsa
oss ifrån Satans snaro / Gör ända på armodh och vselheet / giff
tin barn glädie och saligheet / Låt synden icke länger regera.

Ibland menniskian är kommen så mycken stoor sorgh / medh
misztröst och mycken stoor wånda / Then ene förachtar then andra
så swåra / medh affuund och gerigheetz tunga / Then rijke han
haffuer then fattiga så kär / han är emoot honom bådhe fierran
och när / som Vlffuen emoot Lambet mon wara.

Oss läres Gudz ord bådhe reent och klaart / thet klingar för
menniskiors öron / thet haffue wij nu förglömt så snart / ther
effter wij intet monde göra / Ty må wij wäl liknas widh then
iord / som tagher til sigh thet godha korn / och ingen godh frucht
igen giffuer.

Och kärleken är nu suncken nedh / som Christus sielffuer spåd-
de / Men haat och affuund vphäffuer igen sigh / ty stäär nu all
werlden i wådha / Ty dieffuulen han driffuer så swåra sitt speel /
sitt rijke han ther medh förmera wil / All werlden medh sigh för-
tappa.

O Jesu Christ wår saligheet / tu som all werlden skal dömma /
Thet tu haffuer sagdt thet är nu skeedt / thet kan hwar man
besinna / at kärleken skulle släckias uth / medh hopp och medh
troo / som wij hadhe til Gudh / och ondskan i stadhen igenkomma.

Benådha oss Herre / thet bidie wij om / när tu wilt snarliga
igenkomma / til at hålla medh oss then rättwijsa dom / oss allom
til glädie och fromma / Som lamperna haffua tilrede vptendt /
emoot tigh wår Brudhgumme / then wij haffue tient / i werlden
medh så modigha tårar.

Medh tigh at siunga then lustiga Sång Heligh / Heligh Herre
vthan ända / Wij äre nu löste aff ångest och twång / then wij
haffue dragit så länge / Thet är doch icke länge wij säije försann /
wij är nu vthi wårt fädhernesland / medh segher och palmer i
händer.

Strijdhnen haffuer wunnit tu wäldige hielt / om hwilken pro-
pheterna spådde / thet äre nu altsammans giordt och bestelt /

tin brudh haffuer funnet nåde / Ty fölie wij tigh til tin bröllops
Saal / Nu är fulkompnat the vthwaldes taal / Tigh skee loff
ewinnerligh ähro

A M E N

David Lindquist.

Recensioner.

En predikantspegel.

Albert Wifstrand: Andlig talekonst. Bidrag till den svenska predikostilens historia. (Samlingar och Studier till Svenska Kyrkans historia 6.) Stockholm, tr. i Lund, Diakonistyrelsen 1943. 183 sidor.

Stilistiken är här i landet en disciplin, som synes ha svårt att vinna erkännande och intresse. Den betraktas som ett slags hybrid av filologi och litteraturhistoria och tillmätas knappast någon självständighet eller något egenvärde.

Att stilistiken emellertid, i rätta händer, kan giva de rikaste frukter och att dess metoder och synpunkter fördenskull förtjäna det bästa vetenskapliga anseende, bevisas av föreliggande avhandling, författad av Lundaprofessorn i grekiska Albert Wifstrand. Han har tidigare i ett par studier över Lukasevangeliets och den nya psalmbokens stil givit de mest övertygande prov på vad som med stilistikens medel kan utvinnas till förståelse av den kyrkliga litteraturens både form och innehåll; och i detta större arbete över vår kyrkas homiletiska tradition har han dels givit en synnerligen initierad, om ock kortfattad framställning av dess historia från Reformationsseklet, med talrika och betydelsefulla hänvisningar till stoff från Medeltiden och Antiken,

dels ock vad rubriken härovan vill antyda, nämligen ett sovrat och alltigenom välbedömt material, varav förkunnelsen i nutiden till sin båtnad kan hämta — för att låna predikostolsbönens ord — lärdom, tröst, förmaning och varning.

Med utgångspunkt i den högst livaktiga debatt om predikospråkets rätta form, som fördes i Europa i slutet av 1600-talet, skildras brytningen mellan en äldre predikostil, i barockens art och med rötter i Medeltidens munkpredikan, och en nyare, målmedvetet klassicistisk, renare och naturligare. Här i Sverige blev denna brytning icke så skarp, eftersom våra 1600-talspredikanter i stort sett aldrig hade hängivit sig åt sådana överdrifter, som voro gängse på kontinenten, utan hållit sitt tal i en mera strävt dogmatisk ton och eftersom de nya idéerna förmedlades hit huvudsakligen i pietistisk formgivning. Så utbildades redan under 1700-talet den klassiskt svenska predikostilen, kanske renast företrädd av Nohrborg — en stil, som i relativ jämvikt förenar dogmatisk reda i terminologien, biblisk fyllighet i fraseologien och en i självavårdens intresse verkad psykologisk nyansering — en stil, som så funtat kan genomgå gradvis skeende moderniseringar i fråga om ordval och syntax utan att brytas sönder och som därför kan sägas än i dag utöva ett normerande inflytande.

I ett särskilt kapitel upptar Wifstrand till stiltistorisk belysning en rad speciella moment, såsom bibelciteringens konst, periodbildningen, »den högre choren», inflytande från profana stilarter m. m. I dessa avsnitt begagnar han tillfället att medelst välvalda citat — jämte egna åhörarintryck — åstadkomma förträffliga miniatyrporträtt, stundom tillspetsade med hjälp av en godsint humor, av många mer eller mindre kända predikanter. Över huvud taget utmärkes denna bok av en tacknämlig förening av klara linjer, som ge gott besked om utvecklingens huvudförlopp, och sådana notiser, utvikningar och detaljer, som därtill behörigen upplysa, att traditionen på detta område ju är långt ifrån schematiskt eller doktrinärt framvuxen.

Slutkapitlet ger en skissartad men ändå rikt givande teckning av den kristna predikans uppkomst, dess sammanhang med den antika retoriken och dess medeltida huvudtyper. Intressant är påpekandet, att reformationens predikan, ehuru mera biblisk och religiöst realistisk än den utgående medeltidens, ändock bevarade åtskilligt av dess manér och ton. Den inledningsvis behandlade brytningen hade alltså en räckvidd ut över hela predikans historia, och författarens vidsyn, objektivitet och inlevelse i sitt ämne yttrar sig i ett slutomdöme, vari det betonas, att vinsten genom denna brytning ej tillkom utan förlust: »Religiöst djup och vid utblick över världen kunde efter 1700-talet med större svårighet förenas; därför var segern över 1600-talet något av en Pyrrhuseger.»

Boken är en gåva till Svenska kyrkan, för vilken en mycket varm tack-sägelse måste avläggas. Den är icke ett specimen vare sig för bröd eller ära utan tydligtvis ett vittnesbörd om vetenskapligt intresse och personlig

håg att höra och lära av det förkunnade Ordet, i en sådan förening, som må betecknas som en kristen humanists prydnad.

Bo Sture Wiking.

Ny musik.

Daniel Olsson: Var hälsad sköna morgonstund. Fantasi för orgel över koralen 55. Carl Gehrman's Musikförlag.

—: *Den signade dag. Preludium, trio och fuga över sv. ps. 424. Julmusik för orgel. Carl Gehrman's Musikförlag.*

Orgelfantasin är tredelad och består av Improvisation, Pastoral och Koralfuga. Den hör inte till Daniel Olsons starkaste saker men är välgjord och lättspelt.

Julmusiken över 424 är mera fantasifull och klingar ställvis alldeles förträffligt. Man har ibland en känsla av att Daniel Olson har ett ännu rikare musikaliskt temperament än vad som i allmänhet kommer fram i hans produktion. En viss försiktighet vill gärna vidlåda den. Men i detta verk blommar hans musikaliska ingivelse ovanligt rikt.

G. A.

Albert Runbäck: Modulationer till högmässans slutpsalmer. Nordiska Musikförlaget. Kr. 5:—.

R. har till sina samlingar av orgelmusik till gudstjänstligt bruk fogat ännu en, upptagande modulationer från trefaldigt Amen till slutpsalmen. Häftet är uppdelat på 4 avdelningar anslutna till mässbokens serier. Av praktiska skäl har även musiken till Benedicamus och tref. Amen medtagits.

Modulationerna omfatta i allmänhet 8 takter och äro dels fria, dels an-

slutna och uppbyggda på någon viss koral. Häftet är mycket användbart och rekommenderas varmt som material vid självstudier i improvisation och vid organistutbildningen. Samt naturligtvis i tjänsten.

Julmorgon. Kantat för sopransolo, 3-stämmig damkör och orgel av Sven Blohm till ord av Gust. Brandt. Carl Gehrman's Musikförlag.

Blohms kantat är välskriven och äger ett visst stämningvärde, men hör icke till sådan kyrkomusik som är av bestående art. G. A.

Kyrkokonst.

Axel Jonæ, Hjulsjö kyrkas jubileumsskrift, Nora 1943. Kr. 2. 50.

Hjulsjö kyrka nära Nora firade förra året trehundraårsminnet av församlingens och kyrkans tillkomst. Vid detta högtidliga tillfälle utgav kyrkoherde Jonæ en historik över kyrkan.

Här berättas utförligt och enkelt om 1600-talets anspråkslösa kyrkobyggnad och om församlingens bildande. Den yttre anledningen var de stora fyndigheterna av silver i dessa trakter på 1620-talet. År 1646 tycks kyrkan ha stått färdig, men redan 1643 hade den invigts. Den var en enkel rektangulär byggnad, som på 1700-talet blev tillbyggd ett par gånger.

Författaren redogör också för kyrkans inre och dess inventarier, prästgården och församlingens liv, kyrkojubileerna 1843 och 1943 (f. ö. en väl vidlyftig framställning). Vidare får man läsa en series pastorum, varefter följer en hembygdsbok. Den innehåller en sockenhistorik, som ter sig både underhållande och gedigen. Tyngdpunkten ligger självfallet på en framställning av bergsbruket.

Jubileumsskrifter av detta slag äro alltid välkomna som bidrag till hembygdsforskningen. De tjäna också en betydelsefull uppgift för sockensamhörighetens stärkande.

Bengt Cnattingius.

Till Laurentius Petri Sällskapets medlemmar.

Styrelsen för Laurentius Petri Sällskapet får härmed vördsamt anhålla att Sällskapets medlemmar omgående och senast den 20 juni ville insända årsavgiften för år 1944, där detta ej redan skett,

till Sällskapets skattmästare, kyrkoherde K. Peters, Söndrum, pr Halmstad, postgiro 171372. Därefter uppbäres den pr postförskott.

Under innevarande år utsändes till samtliga ledamöter ett exemplar av Liber cantus wexionensis av år 1623. Styrelsen anhåller värdsamt, att medlemmarna ville söka intressera präster, organister och församlingar att inköpa Sällskapets urkunder. De erhållas genom skattmästaren, till vilken likvid insändes.

För år 1944 planerar styrelsen:

Utbildningskurs i sång för präster och kantorer i Söderköping 25—30 juli. Ledare: Magister Mogens Wöldike. Anmälning till pastorsämbetet i Söderköping senast den 10 juli.

Sommarkonvent med årsmöte i Söderköping den 29—30 juli.

I samarbete med Societas Solatunensis *korallecka* på Hola folkhögskola under hösten 1944, varom senare närmare meddelande utsändes.

Under nästa år kommer att i urkundsserien till medlemmarna utsändas första häftet av Missale Lundense med inledning av docenten, Teol. dr. Bengt Strömberg.

Styrelsen anhåller, att medlemmarna ville under påpekande härav söka värva nya medlemmar redan innevarande år.

För Laurentius Petri Sällskapet

A. Adell.

K. Peters.

P. Edwall.

K. G. Gustafsson.

G. Arnér.

Laurentius Petri Sällskapets årsmöte i Söderköping 29—30 juli 1944.

Lördagen den 29 kl. 17. Årsmötet öppnas med vesper.

Söndagen den 30 kl. 8:30 matutin.

Kl. 11 högmässa med nattvardsgång.

Kl. 14 föredrag av Magister Mogens Wöldike Köpenhamn om Thomas Laub och dansk kyrkomusik.

Kl. 17 Vesper och konsert under ledning av Mag. Wöldike.

Kl. 19,30 Årsmöte. Föredrag av kyrkoherde K. Peters: Den svenska tidegården — en presentation. Completorium.

TIDEGÄRD SHYMNER

av

ARTHUR ADELL

I toner från forntid och nutid tillägnade
författaren på hans 50-årsdag.

Teckningar av

ERIK ABRAHAMSSON

Pris 5:—

Följande hymner säljas även separat för körbruk:

I världens ödestimma av *Carl E. Rosenquist*. 0:25.

Ännu en dag till vila går av *David Wikander*. 0:15.

På nytt advent för dörren står av *Alb. Runbäck*. 0:15.

O starke Gud av *F. M. Allard*. 0:15.

Sig fröjde himmel, fröjde jord av *Valdemar Åhlén*. 0:15.

C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG, Lund

E. A. Setterquist & Son Eftr.

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

NYA VARVET

Tel. Göteborg 29 12 60

Tillverkar kyrkoorglar.

Utför alla i yrket förekommande arbeten.

Innehår mästarbrev.

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god »orgelmässig» ton.
Mångårig erfarenhet.

ORGELBYGGARE
GÖTEBORG

Postadress:

KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:

BOSTADEN 14 26 38

FABRIKEN 14 93 38

A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG

Telefoner:

15 12 79, 16 59 29

•

SVENSKT

KVALITETSARBETE

PIPORGLAR

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med ka-
raktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.

Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anlägg-
ningar för elektrisk bälgdrift utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.

Gudstjänst och församlingsstyrelse

Ecklesiastik handbok

Av *GUNNAR FORKMAN*

Föreliggande arbete har företrädesvis ett praktiskt syfte. Det ger en utförlig sammanfattning av nu gällande författningar och rådande praxis beträffande den allmänna gudstjänsten och församlingsstyrelsen.

I bokens första avdelning behandlas den allmänna gudstjänsten. Här lämnas en redogörelse för kyrkans upplåtande och de kyrkliga inventariernas anskaffande och vård, för altarets prydnad, mässkrud och andra kyrkliga textilier, de liturgiska färgerna m. m. Ingående behandlas högmässan med och utan nattvardsgång, kyrkliga tillkännagivanden, kollekt m. m.

I avdelningen om församlingsstyrelsen märkes särskilt redogörelsen för förhandlingarna vid kyrkostämma och kyrkofullmäktigesammanträde, ordförandens åliggande i dessa avseenden, formerna för ärendenas föredragning, framställande av proposition, omröstning, minoritetsbeslut och beslut, som kräva kvalificerad majoritet, o. s. v. Två särskilda kapitel behandla frågorna om val i allmänhet och proportionellt valsätt. Vidare redogöres för de förvaltande och verkställande organen, d. v. s. kyrkoråd och skolråd, och deras befogenhet i olika avseenden. Frågorna om fondbildning, revisionsförfarandet, beslut om ansvarsfrihet och ersättningstalan få sin grundliga behandling, och slutligen redogöres för de olika formerna för underställning av vissa beslut och för anförande av besvär, varvid exempel lämnas på uppsättande av skrivelser av olika slag.

Arbetet har fått karaktären av en handbok, där framställningen har en systematisk och beskrivande form. För att göra det möjligt att lätt återfinna de behandlade lagrummen ha ett par register utarbetats över hänvisningar till dels Kyrkolagen, dels Lagen om församlingsstyrelse. Dessutom finnas utförliga kronologiska och alfabetiska register, som på allt sätt underlätta bokens användning som praktisk uppslagsbok.

Klotband 12:50

C. W. K. G L E E R U P, L U N D